

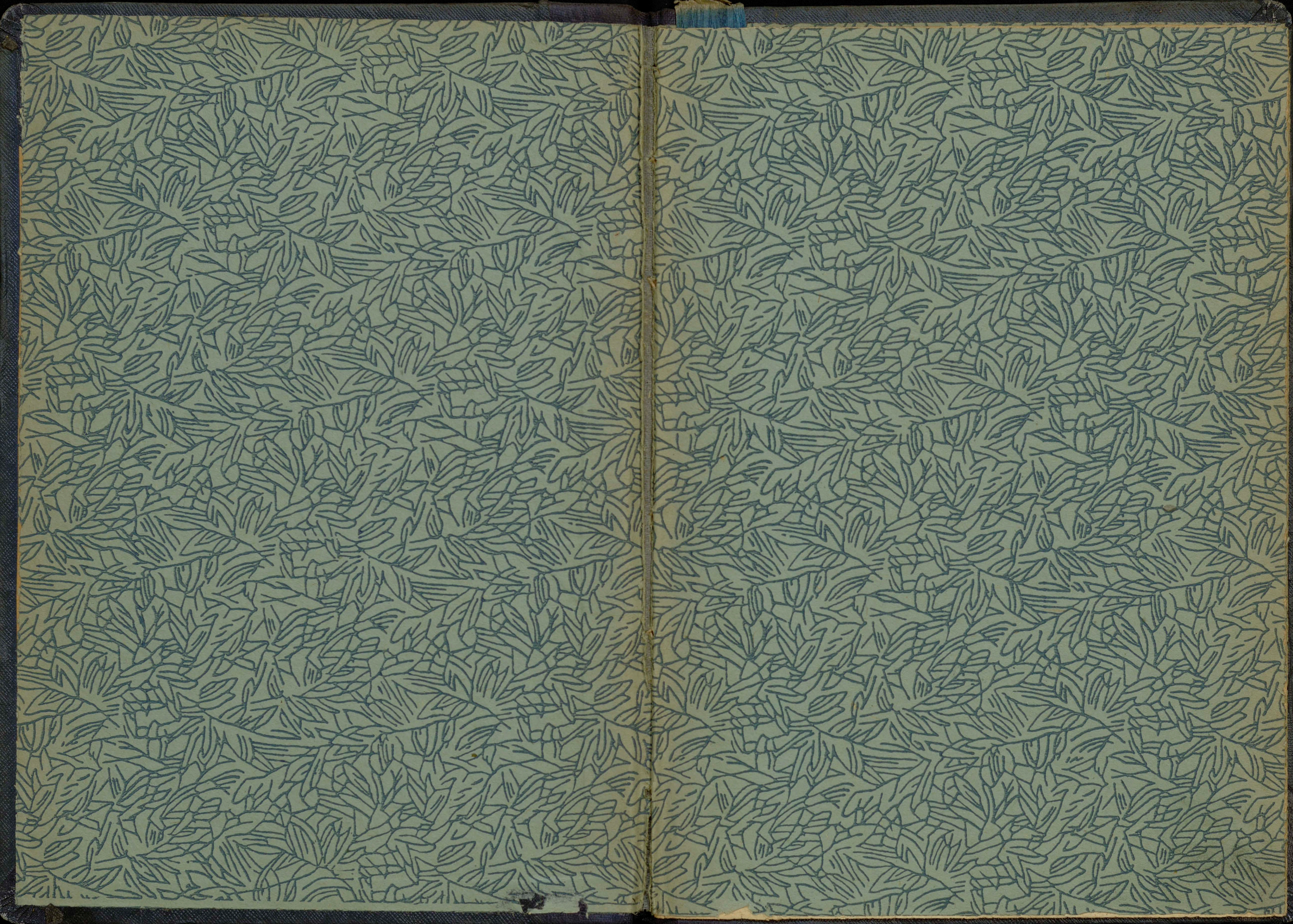
~~F~~
~~75~~

IX

69

Sp. 4k

~~2092~~

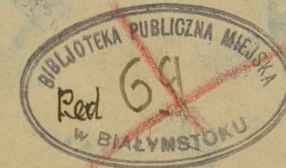
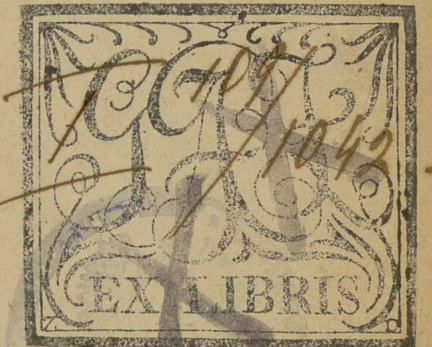
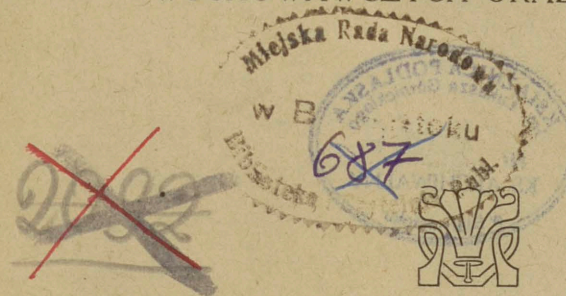
✓
2.
F 69
MINISTERSTWO ZDROWIA PUBLICZNEGO
WYDAWNICTWO
DEPARTAMENTU OPIEKI NAD DZIEĆMI I MŁODZIEŻĄ

№ 10.
WYDZIAŁ HIGIENY SZKOLNEJ

Dr. TADEUSZ JAROSZYŃSKI

CHARAKTERYSTYKA UCZNIĄ

PROGRAM SPOSTRZEŻEŃ PSYCHOLOGICZNYCH,
WYCHOWAWCZYCH ORAZ LEKARSKICH

WARSZAWA 1920
NAKŁADEM MINISTERSTWA ZDROWIA PUBLICZNEGO

Charakterystyka ucznia.

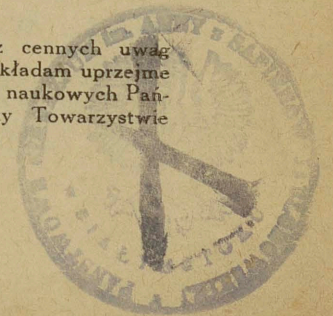
Program spostrzeżeń psychologicznych, wychowawczych oraz lekarskich.¹⁾

Charakterystyka strony duchowej określonego osobnika zarówno dorosłego, jak w wieku młodzieńczym, powinna się opierać na gruntownym poznaniu odrębnych właściwości jego psychiki drogą dokładnej obserwacji, a często i ścisłych badań psychologicznych. Sprawę metod badania psychologicznego omówiliśmy na innym miejscu; obecnie chodzi tu o wskazówki do obserwacji dziedziny duchowej młodego osobnika, o wykreślenie drogi do spostrzeżeń nad jego intelektem i cechami charakteru.

Potocznie dziś używane określenia sfery duchowej ucznia są niedostateczne. Gdy się mówi: „uczeń niezdolny“, lub „nieważny“, lub „mający złą pamięć“, — są to opinie nieścisłe i zbyt ogólnikowe, nie mówiące właściwie, o jakie zdolności chodzi, jaki rodzaj uwagi lub jaka strona pamięci jest upośledzona. Otóż program poniższy ma na celu umożliwienie *planowej i systematycznej obserwacji* nad uczniem przez podanie tych wszystkich stron jego umysłowości, na które zwrócić należy uwagę przy formułowaniu wniosków o jego indywidualności.

Pytania, zawarte w punktach od 1 do 6-go, dotyczą cech intelektualnych ucznia, dział 7-my dotyczy sfery uczuciowej, 8 i 9-ty — dziedziny psychomotorycznej, wreszcie p. 10-ty omawia sposób obserwacji wyglądu zewnętrznego ucznia. Wiele z cech, dotyczących zdolności poznawczych (postrzeganie, uwaga, pamięć it.p.) dadzą się w pewnym stopniu określić na podstawie bezpośredniej obserwacji ucznia w szkole, pozatem do poznania tych czynności psychologicznych konieczne są pewne pytania albo też proste próby psychologiczne w celu np. przekonania się, czy osobnik czyta drobny druk, czy rozróżnia wszystkie barwy, w jakim kierunku rozwinięta jest jego pamięć i t. d. Dokładniejsze zbadanie tych właściwości duchowych wymaga już zastosowania właściwych eksperymentów psychologicznych. Co się tyczy sfery uczuciowej, przejawów woli oraz tych cech, które zaliczamy do charakteru ucznia i jego t. zw. temperamentu (t. j. sposobu reagowania na

¹⁾ Przy opracowywaniu niniejszego programu, korzystałem z cennych uwag Dr. med. St. Kopczyńskiego, Dr. W. Sterlinga i A. Szcówny, którym tu składam uprzejme podziękowanie. Program ten był rozpatrywany przez jedną z komisji naukowych Państwowego Instytutu Pedagogicznego oraz przez specjalną komisję przy Towarzystwie badań nad Dziećmi.

wszelkie wrażenia), to w tym kierunku niezbędnymi są ściśle spostrzeżenia co do zachowania się ucznia w różnych okolicznościach, nieraz dokładna analiza motywów jego postępowania. Program poniższy dowodzi zatem, że same badania doświadczalne drogą testów psychologicznych nie wystarczają, gdy chodzi o pełną charakterystykę ucznia, — konieczną jest w tym celu, prócz eksperymentów i bezpośrednia obserwacja danego osobnika, dłuższa rozmowa z nim, nieraz poddanie go próbie moralnej, która by uwiarydociła składniki etyczne jego charakteru i t. p. Widzimy tu, że gdy chodzi o całkowite poznanie ucznia, niezbędnym jest połączenie usiłowań w tym kierunku ze strony wychowawcy — psychologa i lekarza.

Niejednego zniechęcić może zbyt wielka liczba pytań i działań załączonego programu spostrzeżeń psychologicznych nad uczniem. Jednak tak jest tylko pozornie. Podobnie bowiem program badania lekarskiego obejmuje szereg czynności fizjologicznych i obserwacja chorego trwa nieraz tygodniami, jednakże dzięki ustaleniu zasadniczych typów chorobowych dziś jest możliwym dla lekarza praktyka na podstawie kilku zauważonych objawów charakterystycznych postawienie rozpoznania rodzaju cierpienia. Również i przy obserwacji ucznia przez wychowawcę i lekarza psychologa na razie spostrzeżenia takie będą obszernie i szczegółowe, w miarę jednak doświadczenia i ugrupowania materiału powstaną w umyśle obserwatora pewne *zasadnicze typy umysłowości i wzory do klasyfikacji*, które dalszą pracę w tej dziedzinie znacznie ułatwią i uproszczą.

Wszyscy ci, którzy mają do czynienia z nauczaniem i wychowaniem młodzieży, nie mogą należycie wypełnić swego zadania, o ile nie poznają dokładnie *indywidualności*, nie określą odrębnych cech duchowych ucznia. I pod tym względem nie może wystarczyć intuicja nauczyciela, ani t. zw. praktyczna znajomość ludzi, jaką każdy z nas w większym lub mniejszym stopniu posiada. Poznanie ucznia powinno być dokładne i metodyczne i dlatego też musi być ono prowadzone według pewnego planu i na podstawie określonych systemów badania. Pozostawiając obecnie sprawę metod i doświadczeń psychologicznych na uboczu, pragniemy w programie niniejszym przedstawić plan systematycznej obserwacji nad uczniem, wytknąć drogę do poznania jego zdolności i usposobienia. Wskazówki te podajemy w nadziei, że ułatwią one wykonanie swych zadań zarówno pedagogowi, który ma poznać i wykształcić umysłowość ucznia, jak lekarzowi szkolnemu, który ma zapobiegać powstawaniu u młodzieży szkolnej wszelkich zbroczeń nerwowych i objawów patologicznych.

1. Wrażliwość zmysłów i zdolność postrzegania.

Zwracamy uwagę, czy uczeń postrzega nawet drobne różnice pomiędzy wrażeniami zmysłowymi. W szczególności czy rozróżnia kształt i wielkość przedmiotów, poszczególne barwy i ich odcienie,

odległość pomiędzy przedmiotami. Czy rozróżnia wysokość tonów dźwiękowych, czy odczuwa słabe dotknięcia, poznaje słabe zapachy i smaki, dobrze porównywa ciężar przedmiotów, czy odczuwa różnice temperatury. Czy należycie ocenia krótsze i dłuższe okresy czasu. Czy orientuje się w czasie i przestrzeni.

Czy postrzega i poznaje przedmioty zarówno realne, jak narysowane (poznawanie). Czy, obserwując przedmioty, dostrzega w nich drobne szczegóły (spozstrzegawczość). O ile odpowiada rzeczywistości i o ile jest ścisłym opis faktów przedmiotu lub zdarzenia (ścisłość postrzegania).

Patologia. Nadmierne osłabienie wrażliwości w dziedzinie jakiegokolwiek zmysłu (niedowidzenie, głuchota). Nadwrażliwość zmysłowa (światłowstręt, nadwrażliwość na dźwięki, zapachy). Ślepotę na barwy (daltonizm). Złudzenia (iluzje). Niemożność orientowania się w przestrzeni i czasie (dezorientacja).

2. Uwaga.

Jaki rodzaj uwagi przeważa u ucznia, czy uwagi zewnętrznej, polegającej na zdolności dokładnego obserwowania przedmiotów otaczających, czy też uwagi wewnętrznej, którą cechuje skłonność do skupienia się na swoich myślach i przeżyciach duchowych.

Czy uwaga ma cechę wytrwałości, czy też występuje szybkie zmęczenie podczas skierowania uwagi w określonym kierunku.

Czy uczeń zdolny jest do zajmowania się kilku przedmiotami jednocześnie (podzielność uwagi).

Czy ma skłonność do t. zw. roztrzepania (brak stałego skupienia uwagi nad jednym przedmiotem wskutek jej rozproszenia) lub też roztargnienia (pomijanie faktów zewnętrznych wskutek pochłonięcia uwagi przez treść wewnętrzną).

Patologia. Nadmierne rozproszenie uwagi, nadmierne skupienie uwagi nad jednym przedmiotem, dochodzące do „ekstazy”. Zaburzenia uwagi w stanach depresyjnych, manjakałnych, w histerji i t. p.

3. Pamięć.

Łatwość zapamiętywania przedmiotów, twarzy, zdarzeń, nazw, zdań, wierszy, opowiadań, zleceń, rysunków i t. p.

Odpoznawanie: Czy łatwo poznaje to, co kiedyś widział lub słyszał. (Twarze, przedmioty, miejscowości, melodie).

Jak długo pamięta to co raz postrzegał, czy łatwo zapomina (trwałość pamięci).

Czy ściśle pamięta szczegóły przedmiotów (dokładność pamięci).

Czy łatwe jest przypominanie (gotowość pamięci).

Zakres pamięci: Ile uczeń może zapamiętać poszczególnych wrażeń z każdej z wymienionych dziedzin jednocześnie? Np. ile cyfr,

liter, zgłosek, wyrazów, może powtórzyć po jednorazowym usłyszeniu. Jak długi wiersz, jak długie opowiadanie może zapamiętać po jednorazowym przeczytaniu (usłyszeniu).

Jaki jest typ pamięciowy ucznia: wzrokowy, słuchowy, ruchowy, czy mieszany.

Czy nie jest specjalnie rozwinięta pamięć cyfr, twarzy, imion własnych, melodji, rysunków, dat, miejscowości, pojęć oderwanych i t. p.

Patologja. Utrata pamięci zdarzeń z przeszłości (amnezja), Fałszywe wspomnienia (paramnezja, pseudoreminiscencja). Luki pamięciowe (podejrzanie na padaczkę lub histerję). T. zw. zaciananie się pamięci.

4. Kojarzenie.

Czy każde wrażenie wywołuje szereg wspomnień, myśli i obrazów. Czy te związki skojarzeniowe są liczne czy też ograniczone co do ilości. Czy kojarzenie wyobrażeń przebiega szybko, czy też jest zwolnione.

Czy powstające asocjacje pod względem jakościowym są bogate co do treści, różnorodne i oryginalne, czy też są ubogie w treść, nikłe i jednostajne. Czy pod wpływem wrażeń i pojęć, podawanych uczniowi, powstają w jego umyśle skojarzenia wyrazowe, dźwiękowe, mające luźny, zewnętrzny związek z pierwotnym pojęciem, czy też ten związek jest istotny, wewnętrzny. Czy odtwarzanie wyobrażeń nie następuje przeważnie w dziedzinie jednego zmysłu (wrażeń wzrokowych, słuchowych i t. p.), czy wyobrażenia te nie mają skłonności do stałego powtarzania się (perseweracji), czy nie mają ściślej łączności ze sferą uczuciową.

Patologja. Nadmierna szybkość kojarzenia (gonitwa wyobrażeń), nadmierne zwolnienie kojarzenia. Zahamowanie asocjacji wskutek urazów wzruszeniowych. Patologiczne typy skojarzeń.

5. Wyobrażenia.

Czy wspomnienia są żywe, bogate w szczegóły, czy tworzą wyobraźni ucznia (opowiadania, wypracowania, marzenia senne) obfitują w barwne i plastyczne obrazy, czy też są blade, nikłe i ubogie co do treści. Czy wypowiedzi słowne zwracają uwagę swoją oryginalnością, nowością. Czy w myślach wypowiedzianych są dowody wyobraźni twórczej, zdolności tworzenia nowych pomysłów skądinąd niezapożyczonych.

Czy niema szczególnego uzdolnienia w jakimkolwiek kierunku—do twórczości artystycznej, naukowej lub technicznej (oryginalne rysunki, obrazki malowane, konstrukcje, przyrządy lub zabawki własnego pomysłu, pomysłowość w pracy ręcznej).

Patologja. Omamy (halucynacje). Kłamstwo patologiczne, (skłonność do zmyślania chorobliwego, fantazjowania—(pseudologja phantastica). Zanik możliwości wyobrażania sobie rzeczy widzianych.

6. Myślenie (rozumienie i wnioskowanie).

O ile zdolny jest do określania (definicji) przedmiotów i pojęć, porównywania i klasyfikowania, do tworzenia pojęć ogólnych oraz do posługiwania się pojęciami oderwanymi (myślenie abstrakcyjne).

Czy może logicznie myśleć (rozumować), konsekwentnie i systematycznie opracowywać dany materiał. Czy umie należycie tworzyć sądy, prawidłowo wyprowadzać wnioski.

Czy zdolny jest do analizy i indukcyjnego myślenia (tworzenie sądów o rzeczach na podstawie samodzielnej obserwacji). W jakim stopniu umysł ucznia jest syntetyczny, zdolny do uogólnienia i kombinowania (czy całość umie dzielić na części, oraz z części tworzyć całość).

W jakim stopniu uczeń rozumie myśl główną utworu lub zagadnienia, czy odróżnia rzeczy istotne od podrzędnych. Czy orientuje się co do nielogiczności w rysunkach, opowiadania, czy ma wyrobiony krytycyzm.

Patologja. Nedorozwój umysłowy, głuptactwo, idjotyzm, Myśli natrętne. Urojenia (idee obłądne). Splątanie psychiczne. Skłonność do mędrkowania, nadmiernego rozumowania, przytem fałszywego (rezonowanie patologiczne).

7. Ogólne właściwości sfery intelektualnej.

Zdolność do pracy umysłowej. Czy długo może umysłowo pracować, jak prędko występują objawy zmęczenia i w jaki sposób się ono przejawia (ból głowy, zaburzenia uwagi, roztargnienie, jakościowa zmiana pracy).

W jaki sposób przebiega praca umysłowa. Czy sprawność maleje odrazu i szybko (przewaga zmęczenia), czy też na razie wydajność pracy zwiększa się (przewaga wdrożenia), poczem stopniowo występują objawy zmęczenia.

Jak częstych i długotrwałych odpoczynków wymaga uczeń w ciągu pracy. Czy zdolność do pracy większa jest rano, czy wieczorem.

Patologja. Skłonność do zbyt łatwego męczenia się — astenji (objaw neurastenji).

Szybkość spraw intelektualnych. Jak szybko kombinuje, odpowiada na zapytania, jak prędko orientuje się, reaguje na podniety zewnętrzne i wogóle jak szybko pracuje.

Patologja. Nadmierna powolność myślenia.

8. Sfera uczuciowa.

Ogólny nastrój uczuciowy.

Czy jest stale usposobienia wesołego, zawsze w dobrym humorze, czy też jest smutny, przygnębiony lub obojętny. Czy na-

strój jest równy, niezmienny, czy też nagle bez widocznego powodu występują zmiany usposobienia.

Patologja. Skłonność do przesadnego przygnębienia i pesymizmu. Okresowe występowanie stanów przygnębienia i podniecenia (cyclothymia). Stan melancholji (zadumy).

Skłonność do wzruszeń i wybuchów uczuciowych.

Czy jest skłonny do silnych wyładowań uczuciowych i do zewnętrznego wyrażania wzruszeń. Jak długo trwają przejawy wzruszeń.

Przejawy radości i smutku. Wybuchy niepohamowanej radości i niepowstrzymanego płaczu.

Przejawy strachu. Czy jest lękliwy, skłonny do niepokoju, jakie są przejawy strachu, czy widziano go w afekcie przerażenia.

Przejawy gniewu. Czy jest drażliwy, niecierpliw, jak długo trwają wybuchy złości. Czy widziano ucznia w przystępie gniewu, posuniętego do wściekłości.

Przejawy wstydu. Czy jest wstydlivy, nieśmiały, łatwo się rumieni.

Patologja. Przejawy nieumotywowanego strachu ciemności, burz zwierząt i owadów bezbronych. Przesadne obawy bakterji, obawa przestąpienia, wogóle przejawy fobii. Nieśmiałość chorobliwa. Eretofobia (przesadne rumienienie się). Afekt patologiczny gniewu, dochodzący do stanu niepoczytalnego. Dziwactwa chorobliwe, wybuchy uczuć, dochodzące do ataków nerwowych.

Niższe popędy (uczucia organiczne). Sfera płciowa.

Czy jest łakomy, skłonny do objadania się. Czy ma popęd do palenia i picia trunków, do nadmiernie długiego spania. Czy nie jest przedwcześnie rozwinięty pod względem seksualnym, nie wykazuje przejawów erotyzmu i płciowego podniecenia.

Patologja. Nadmierne łakomstwo. Wstręt do jedzenia. Nałogowy alkoholizm i narkotyzowanie się. Lenistwo i ospałość. Przedwczesne objawy erotyzmu. Przesadny sentymentalizm o zabarwieniu seksualnym wśród uczniów i uczenie. Onanizm, homoseksualizm, inne zбочenia płciowe.

Uczucia egotyczne.

Czy jest samolubny, egoistyczny, chciwy, czy też przyjacielski, skłonny do altruizmu.

Czy jest ambitny, próżny, czuły na pochwałę i nagane, czy lubi się chwalić, łatwo się obraża, czy jest zarozumiały, przecenia się, otoczenie traktuje z uczuciem wyższości. Czy przeciwnie jest niepewny siebie, przesadnie skromny. Czy zanosz nieustannie skargi na kolegów, czy lubi się zasługiwać i schlebiać przełożonym.

Patologja. Chorobliwe przecenianie swojej osoby, przesadne samoponizanie się. Manja wielkości i prześladowcza. Egocentryzm.

Uczucia rodzinne i społeczne.

W jakim stopniu jest przywiązany do rodziców, rodzeństwa, jaki jest stosunek do kolegów, czy ma poczucie przyjaźni, sympatji, koleżeństwa, solidarności.

Czy przeciwnie jest obojętny, zimny, bez serca, czy zdradza

przejawy okrucieństwa, mściwości. Czy jest zaczepny względem kolegów, czy skłonny jest do kłótni, do bijatyk.

Jaki jest stosunek do wychowawców, do służby.

Patologja. Zupełny brak uczuć społecznych. Asocjalność. Objawy włóczęgostwa.

Uczucia moralne.

Czy ma poczucie dobrego i złego postępku, czy ma zadowolenie po spełnieniu dobrego uczynku, czy postępek zły wywołuje wstręt i obrzydzenie.

Jakie ma poczucie obowiązku, czy jest gorliwy w spełnianiu zleceń, czy też jest nieobowiązkowy.

Czy ma zamiłowanie prawdy, czy też zdradza przejawy kłamstwa; z jakich pobudek kłamie (np. w celu zaimponowania towarzyszom lub nieświadomie, wskutek zbyt żywej wyobraźni).

Czy jest skłonny do oszustwa, udawania. Jaki jest stosunek do pojęcia własności, czy niema skłonności do kradzieży. Czy jest chciwy, zazdrosny, mściwy.

Czy nie popełnił wykroczeń, występków, jak się odnosi do winy i odpowiedzialności, czy doznaje wyrzutów sumienia.

Czy jest sprawiedliwy w sporach z kolegami, czy sumiennie rozstrzyga zatargi. Czy dotrzymuje danej raz obietnicy.

Patologja. Objawy zwyrodnienia moralnego (moral insanity). Brak odczuwania i rozróżniania dobrego i złego uczynku. Kradzież patologiczna (kleptomania). Dręczenie zwierząt. Zbrodnicze instynkty u dzieci.

Uczucia estetyczne.

Czy zdradza zamiłowanie do piękna, czy lubi muzykę, rysunki, poezję i sztukę wogóle. Czy przejawia zdolności w kierunku artystycznym i jakie. Czy zwraca uwagę na swój wygląd zewnętrzny. Czy lubi kwiaty, obrazki, czy upiększa swój pokój ozdobami i jacykami. Zebrać charakterystyczne rysunki i wogóle prace artystyczne ucznia.

Patologja. Zanik wszelkiego poczucia estetycznego. Spaczenia uczuć estetycznych (zamiłowanie do brzydoty). Przesadne zwracanie uwagi u chłopców na wykwintny strój, czesanie włosów i t. p. (objawy narcyzmu).

Uczucia religijne.

Czy chętnie i gorliwie się modli. Jak się odnosi do spowiedzi, do pogadanek religijnych. Czy nie przejawia skłonności do przesadnej religijności, bigoterii, skrupułów, ascetyzmu, dążności do klasztoru.

Patologja. Stany ekstazy religijnej (w histerji). Omamy religijne (w padaczce). Skrupuły chorobliwe co do grzeszności (w psychastenji, w stanach depresyjnych).

Uczucia intelektualne.

Czy praca umysłowa sprawia zadowolenie, w jakim kierunku przejawia szczególne zamiłowanie.

Jakie książki czyta i do jakiej treści ma szczególne upodobanie (bajki, podróże, powieści, opowiadania historyczne). Które z przedmiotów szkolnych interesują go najbardziej.

Patologia. Brak wszelkich zainteresowań intelektualnych.

9. Przejawy woli i sfera psychomotoryczna.

Czy jest samodzielny, czynny, ruchliwy, czy przeciwnie jest beczynny, leniwy, mało wytrwały i niestały.

W jakim stopniu wyrażone są cechy stanowczości, decyzji, szybkości działania. Czy niema cech upor i krnąbrności. Czy nie jest nieposłuszny, niekarny lub też przekorny.

Czy łatwo ulega wpływowi innych, narzuca swój wpływ otoczeniu, w jakim stopniu jest suggestyjny.

W jakim stopniu jest wytrwały w działaniu, czy stale i systematycznie dąży do wykonania postanowień. Czy nie waha się podczas działania, czy decyzję doprowadza do skutku, czy też łatwo się zniechęca przeszkodami. Czy jest konsekwentny w postępowaniu.

Czy nie ma skłonności do złych przyzwyczajzeń, nałogów i wogóle czy nie należy do łatwo rutynujących się.

Przejawy t. zw. „słabej woli“: niestałość, niezdecydowanie, suggestyjność.

Przejawy t. zw. „silnej woli“: stanowczość, wytrwałość i upór.

Patologia. Objawy abulji. Chorobliwe niezdecydowanie, wahanie się (objawy psychastenji). Upór patologiczny. Negatywizm. Nadmierna suggestyjność (objawy hysterji). Podniecenie ruchowe. Impulsje chorobliwe. Tiki. Chorobliwe przyzwyczajenia, jak np. obgryzanie paznokci (onychofagia) i t. p.

Czy zdradza przejawy odrębnej *indywidualności*, w porównaniu z ogółem kolegów. Określenie rodzaju t. zw. *temperamentu*. Czy oddziaływania ucznia na wszelkie wrażenia jest:

szybkie, słabe i nietrwałe	(cechy temperam. sangwicznego),
szybkie, silne i nietrwałe	„ „ cholerycznego),
powolne, silne i trwałe	„ „ melancholicznego),
powolne, słabe i długotrwałe	„ „ flegmatycznego).

Patologia. Ponieważ naogół wiekowi dziecięcemu i młodzieńczemu właściwe są cechy temperamentu sangwicznego i cholerycznego, zatem wybitnie zaznaczone objawy temp. melancholicznego, a zwłaszcza flegmatycznego, który jest właściwy wiekowi podeszłemu, świadczą przeważnie o typie patologicznym.

10. Mowa i pismo.

Czy zasób wyrazów jest obfity, nie odczuwa braku słów i wyrażen. Czy mówi płynnie, swobodnie, zdania są należycie powiązane, w jakim stopniu ma dar słowa.

Czy wymawia wszystkie litery, nie zaczyna się, sepleni lub

jąka. Czy mowa jest szybka, czy wolna, czy nie jest krzykliwa, czy mówi niechętnie, czy też jest rozmowny.

Patologia. Znaczna trudność wysławiania się. Stałe jąkanie się, bełkotanie, seplenie i inne zaburzenia mowy. Pozostałości afazji ruchowej lub czuciowej. Brak zdolności czytania (aleksja). Objawy dyzartji centralnego pochodzenia. Podniecenie w mowie (logorrhoea).

Pismo. Podpis ucznia, kilka wierszy pisma.

Patologia. Kurcz pisarski. Agrafja. Pismo zwierciadlane.

11. Obserwacja wyglądu zewnętrznego.

Wyraz twarzy. Czy wyraz jest inteligentny, myślący, czy tępy i bezmyślny, czy wesoły, dobroduszny, czy też apatyczny, smutny lub poważny. Czy ma wygląd wystraszony, gniewny, podejrzliwy lub też objętny.

Czy wzrok ma badawczy, przenikliwy, czy znużony, senny i bezmyślny, czy jest ponury, załamany, błakający, skierowany w przestrzeń, błędny. Czy spuszcza oczy, unika spojrzenia. Czy wzrok ma nieufny, fałszywy, przebiegły.

Postawa i gestykulacja. Czy postawę ma wyprostowaną, sztywną, czy też pochyloną lub zgarbioną. Czy gestykulacja i mimika jest spokojna, ożywiona, podniecona, czy też apatyczna, niezdarna lub niespokojna.

Patologia. Zupełny brak mimiki na twarzy (amimia). Maskowość twarzy. Nadmierna ruchliwość mimiki (gesty i pozy teatralne w hysterji). Niepokój ruchowy, tiki na twarzy.

PRZYKŁADY KRÓTKIEJ CHARAKTERYSTYKI.

1) Chłopiec A. Z., lat 8.

Wrażliwość zmysłów rozwinięta normalnie w dziedzinie wzroku. Różnice wysokości tonów dźwiękowych odczuwa z trudnością. Poznaje najłagodniejsze zapachy i nawet ma nadwrażliwość w tej dziedzinie. W czasie orientuje się niezbyt dobrze, w przestrzeni znakomicie.

Uwaga. Przedmioty zewnętrzne obserwuje z wielką dokładnością, umie zauważyć najmniejsze szczegóły. Skupić się w sobie nie potrafi. Często wykazuje objawy roztargnienia.

Pamięć przedmiotów, wierszyków, opowiadań nadzwyczaj łatwa. Jednakże pamięć nietrwała, łatwo po pewnym czasie zapomina wszystko. Dokładność pamięci nieszczególne. Zakres pamięci znaczny: może zapamiętać 8 cyfr (i 8 liter) jednorazowo wypowiedzianych. Czterowiersz („Woły krnąbrne“ Krasickiego) po dwukrotnym przeczytaniu powtórzył bez błędu. Pamięć imion własnych rozwinięta słabo, melodji również. Typ pamięciowy wzrokowo-ruchowy.

Kojarszenie szybkie, co do treści dość bogate i różnorodne. Przewaga skojarzeń zewnętrznych, przedmiotowych, zdarzają się też wewnętrzne. Odtwarzanie się wyobrażeń następuje głównie w dziedzinie wrażeń wzrokowych. Często też zdarza się łączność ze sferą uczuciową.

Wyobraźnia żywa i plastyczna. W opowiadaniach i wypracowaniach dużo barwnych szczegółów i porównań, — widać zresztą wpływ naśladownictwa z czytanych bajek. Wyraźne uzdolnienie w kierunku artystycznym, w dziedzinie rysunku. Lubi fantazjować i zmyślać podczas opowiadania swych wrażeń.

W rozumowaniach jest bystry, kombinuje szybko i naogół dokładnie. Przedmioty konkretne i wiele pojęć oderwanych określa prawidłowo, niektóre sądy cechuje

oryginalność, np. określa: „łóżko—to legowisko ludzkie“, „wtajemniczony—to mający ten sam sekret w głowie, co inni.“ Zainteresowanie co do znaczenia pojęć oderwanych widoczne jest zapytania, które zadał: „Jaka jest różnica pomiędzy cyfrą a liczbą?“ Przy porównywaniu i klasyfikowaniu przedmiotów orientuje się niezłe. W przeczytanym utworze łatwo znajduje myśl główną i nieraz dodaje od siebie morały lub swoje tłumaczenie. Pewna przesada w popisaniu się oryginalnością swoich wypowiedzi, przytem skłonność do rezonowania. Sporo posiada krytycyzmu, — łatwo mu zrozumieć nielogiczność w rozumowaniu.

Przy pracy umysłowej jest szybki, jednak prędko się męczy. Przejawy zmęczenia—osłabienie uwagi i ból głowy. Wymaga częstych odpoczynków w pracy.

Badanie za pomocą skali metrycznej Binet-Simona stwierdza wiek inteligencji — $9\frac{1}{5}$.

Sfera uczuciowa. Zawsze wesołego, żywego usposobienia. Wyładowania uczuciowe są silne, lecz krótkie. W znacznym stopniu łekliwy. Nader drażliwy, często wpada w złość. Nieśmiały, łatwo się rumieni.

Dość łakomy. Skłonność do pieszczot, usposobienia zmysłowego.

Nader ambitny, czuły na pochwałę. Wyraźne cechy współczucia dla innych. Koleżeński, przywiązany do rodzeństwa. Jednak często kłóci się, skłonny jest do bijatyki.

Ma poczucie dobrego postępku, lubi zrobić komuś przyjemność. Współczuje biednym, lubi dawać jałmużnę. Poczucie obowiązku nie wyrobione, często bywa nieposłuszny i nieobowiązkowy. Nie lubi kłamać, przyznaje się do winy. Po jej wyjaśnieniu wyraża prawdziwą skruchę i żal, obietnicy jednak często nie dotrzymuje. Lubi zwierzęta.

Zdradza zamiłowanie do sztuk plastycznych. Ma zdolności do malarstwa i rysunków. Lubi muzykę. Ścianę nad swoim łóżkiem ozdabia pocztówkami z kwiatami. Pod względem ubrania mocno zaniedbany. Wogóle nie lubi porządku.

Z książek czytuje przeważnie podróże. Przejawia zamiłowanie do nauk przyrodniczych.

Dziedzina woli. Jest bardzo czynny, ruchliwy, jednocześnie jednak stwierdza się niestałość i brak wytrwałości. Często przejawia niezdecydowanie. Łatwo się zniechęca przeszkodami. Jest wybitnie sugestyjny, podatny na wpływy otoczenia. Ma cechy temperamentu sangwinicznego.

Mówi prędko, zasób wyrazów dość obfity, łatwo jednak onieśmiela się przy mówieniu. Chwilami zacina się w mowie.

Wyraz twarzy ma myślący, inteligentny. Często jednak spuszcza oczy onieśmielony. Gdy nie jest obserwowany, częściej ma wyraz wesołości. Niekiedy tiki na twarzy.

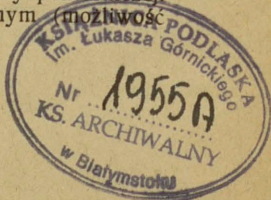
Wniosek ogólny. Chłopiec odznacza się umysłem bystrym, inteligentnym. Zdolny, lecz mało staranny. Przejawia nadmierną uczuciowość. Mało wytrwały. Cechy sugestyjności i nieśmiałości. Pożądanem jest zwrócenie uwagi na rozwój czynników woli.

2) Chłopiec M. R. I. 12 (typ patologiczny).

Wrażliwość zmysłów ograniczona, zwłaszcza w dziedzinie wzroku. W barwach orientuje się niedostatecznie. Orientowanie się co do czasu i miejsca słabe. Uwaga zarówno zewnętrzna jak wewnętrzna znacznie upośledzona. Pamięć naogół utrudniona, jednak dość trwała. Pamięć melodji bardzo dobra, Przewaga kojarzeń zewnętrznych, dość dużo dźwiękowych, skłonność do powtarzania się (perseweracji). Wyobraźnia słaba. Rozumowanie i wnioskowanie utrudnione. Pracuje umysłowo b. powoli. Badania za pomocą skali metrycznej Binet-Simona wykazuje wiek inteligencji — $8\frac{1}{5}$ roku.

Nastroj uczuciowy apatyczny. Uspozobienie nader spokojne. Skłonność do spania. Stwierdzono objawy onanizmu. Leniwy. Samolubny egoista. W stosunku do kolegów obojętny. Skłonność do przeceniania się. Przejawy mściwości. Zamiłowanie i zdolności do muzyki. Przesadnie religijny i skłonny do skrupułów. Powolny, uparty i krnąbrny. Wytrwały w działaniu, cechy stanowczości. Cechy temperamentu flegmatycznego. Mówi mało, niechętnie, przytem sepleni. Wyraz twarzy tępy, apatyczny, wzrok błędny, bezmyślny.

Wniosek ogólny. Spóźniony pod względem inteligencji prawie o 4 lata. Powolność, skłonność do apatii. Zdolność do muzyki. Nadaje się do szkoły pomocniczej. Potrzebne jest szczegółowe badanie lekarskie pod względem fizycznym (możliwość upośledzenia działalności gruczołu tarczowego).

Jaroslavl
5391A
Charakter.